

سال چهارم • پاییز و زمستان ۹۷ • شماره ۹

Biannual Journal of Islamic Psychology
Vol. 4, No. 9, Autumn & Winter 2019

نقش هوش معنوی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه در نگرش‌های دینی دانش‌آموزان دختر دارای خانواده‌های عادی و طلاق شهر گرگان

سیدمجتبی عقیلی*

سایه خدایی**

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش هوش معنوی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه در نگرش‌های دینی دانش‌آموزان دختر دارای خانواده‌های عادی و طلاق شهر گرگان صورت گرفت. روش پژوهش، توصیفی از نوع پس‌رویدادی (علی - مقایسه‌ای) بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان گرگان بود که در سال تحصیلی ۹۴ - ۱۳۹۳ مشغول به تحصیل بودند. نمونه آماری شامل ۳۵ دختر دارای خانواده طلاق و ۳۵ دختر دارای خانواده‌های عادی بود که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه هوش معنوی کینگ، فرم کوتاه طرحواره یانگ و پرسشنامه نگرش‌های مذهبی براهنی استفاده شد. داده‌ها با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل واریانس چند متغیره تجزیه و تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد که بین هوش معنوی و طرحواره‌های ناسازگار با نگرش‌های دینی در دختران دارای خانواده‌های عادی رابطه معنی‌دار وجود دارد. همچنین، میانگین هوش معنوی و نگرش مذهبی، در دختران دارای خانواده‌های عادی بیشتر از دختران دارای خانواده‌های طلاق است. افزون بر این، میانگین طرحواره‌های ناسازگار اولیه در دختران دارای خانواده‌های عادی، کمتر از دختران دارای خانواده‌های طلاق بوده است.

واژگان کلیدی: هوش معنوی، طرحواره‌های ناسازگار اولیه، نگرش‌های دینی، فرزندان عادی و طلاق

* استادیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور گلستان | dr-aghili1398@yahoo.com

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور گلستان

تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۵/۱۸؛ تاریخ پذیرش ۱۳۹۹/۱۰/۰۸

مقدمه

خانواده، کوچک‌ترین واحد اجتماعی است که ثبات یا ناپایداری‌اش بر اعضای خانواده و جامعه اثر می‌گذارد (یحیی‌زاده و حامد، ۱۳۹۴). در این میان، تجربه طلاق تهدیدی برای نیازهای اساسی است و منجر به فروپاشی فردی، خانوادگی و اجتماعی می‌شود (لگران، ۲۰۱۱). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که فرزندان خانواده‌های طلاق نسبت به فرزندان والدین طلاق نگرفته، اضطراب (چان،^۲ زبراکي^۳، وگل^۴، ۲۰۱۰)، افسردگی، مشکلات جسمی (لگران، ۲۰۱۱)، افت تحصیلی و مشکلات ارتباطی بیشتری را تجربه می‌کنند؛ با این وجود، افراد معمولاً برای از بین بردن یا کاهش مشکلات جسمی و روانی خود، راهکارهای مختلفی را به کار می‌گیرند که از جمله این راهکارها از گذشته تا به امروز، پناه بردن به قدرت الهی است (جعفری‌منش، رنجبران، نجفی، جعفری‌منش و علی‌بازی، ۱۳۹۴).

در این راستا، دیکي^۵ و دیگران (۱۹۹۷) اولین محققانی بودند که عنوان کردند رابطه فرد با مراقبش، چه مثبت و چه منفی، دیدگاه وی را از خدا تحت تأثیر قرار می‌دهد. سلامت معنوی یکی از ابعاد مهم سلامت در انسان است که ارتباط هماهنگ و یکپارچه را بین نیروهای داخلی فراهم می‌سازد (رضایی، سیدفاطمی و حسینی، ۱۳۸۶). همچنین هوش معنوی^۶، ظرفیت‌های سازگاری روانی فرد را افزایش می‌دهد و قادر است هوشیاری یا احساس پیوند با قدرتی برتر یا وجودی مقدس را تسهیل کرده یا افزایش دهد. پژوهش‌های اخیر، اثربخشی هوش معنوی را در درک هیجانات و مدیریت احساسات (کایور^۷، سامبیسوان^۸ و کومار^۹، ۲۰۱۵)، ارتقا بهزیستی روانی (چلان و دیگران، ۲۰۱۰)، سلامت عمومی (سمیاری، ۱۳۹۴) و پیشگیری از آسیب‌های روانی، اجتماعی و حتی جسمانی تأیید کرده‌اند (دلاورپور، سلطانی و حسین‌جاری، ۱۳۸۷؛ مداحی، صمدزاده و کیخای‌فرزانه، ۱۳۹۰). در این باره یانگ^{۱۰} (۱۹۹۳) در فعالیت‌های روان‌درمانی خود دریافت که باورهای مذهبی، زمینه شخصیت منسجم و زندگی سالم را فراهم می‌سازد. چنین به نظر می‌رسد که نگرش‌های دینی،

1. Legrand, J. C

3. Zebracki, K

5. Dickie, J. R

7. Kaur, D

9. Kumar, N

2. Chlan, K. M

4. Vogel, L. C

6. spiritual intelligence

8. Sambasivan, M

10. Young, J

به‌مثابه سیستم ارزی درونی و مجموعه‌ای از مقوله‌های روان‌شناختی، با ایجاد چارچوب و هدف در زندگی، فرد را به هدفی کلی و متعالی که سعادت و خوشبختی است رهنمون می‌سازد (خدایاری‌فرد، شهبابی و اکبری، ۱۳۸۹). با وجود این، پیازه^۱ و بالبی^۲ به این نتیجه رسیدند که عملکرد والدین سبب ایجاد و گسترش مدل‌هایی در درون سازمان شناختی فرد به نام طرحواره می‌شود (به نقل از گانتی^۳ و بوری^۴، ۲۰۰۸). همچنین ژانگ^۵ و هی^۶ (۲۰۱۰) مطرح می‌کنند که طرحواره‌های ناسازگار اولیه^۷ به‌طور معمول از ارضاء نشدن نیازهای اولیه، به‌خصوص نیازهای عاطفی دوران کودکی سرچشمه می‌گیرند. بر این اساس می‌توان ادعان داشت که طرحواره‌های ناسازگار، دارای مفهومی فراگیر بوده که جنبه‌های وسیع و گوناگونی از زندگی و شخصیت فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد و موجب سوگیری در تفسیرهای فرد از رویدادها می‌شود و این سوگیری‌ها در آسیب‌شناسی روانی میان فردی، خود را به‌صورت سوءتفاهم‌ها، نگرش‌های تحریف‌شده، گمانه‌های نادرست، اهداف و چشم‌داشت‌های غیرواقع‌بینانه نشان می‌دهد (باسکال^۸، کرسستین^۹ و جین^{۱۰}، ۲۰۰۸؛ به نقل از یوسفی، ۱۳۸۹). در این راستا، برخی تحقیقات ارتباط معنی‌داری را میان طرحواره‌های ناسازگار با تکانشگری در نوجوانان (هولوهان^{۱۱}، ۲۰۱۵)، خصومت و اضطراب (کالویت^{۱۲} و اورو^{۱۳}، ۲۰۱۵)، اختلال افسردگی و دوقطبی (نیلسون^{۱۴}، کریستا^{۱۵}، هالورسن^{۱۶}، ۲۰۱۴) نشان داده است. قاسمی و شریفی (۱۳۹۶) در پژوهشی با هدف بررسی مقایسه طرحواره‌های ناسازگار اولیه، هوش هیجانی و سازگاری اجتماعی نوجوانان دارای گرایش به رفتارهای پرخطر و عادی دریافتند که میانگین نمرات طرحواره‌های ناسازگار اولیه در میان نوجوانان پسر و دختر دارای گرایش به رفتارهای پرخطر و عادی، تفاوت معنی‌دار دارد. همچنین بین میانگین نمرات هوش هیجانی در میان نوجوانان پسر و

1. Piaget, J	2. Bowlby, J
3. Gunty, H	4. Buri, S
5. Zhang, D. H	6. He, H. L
7. initial maladaptive schema	8. Pascal. L
9. Christine. R	10. Jane. S
11. Holohan, C. K	12. Calvete, E
13. Orue, I	14. Nilsson, K
15. Krista, N	16. Halvorsen, M

دختر دارای گرایش به رفتارهای پرخطر و عادی نیز تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین، بین میانگین نمرات سازگاری اجتماعی نوجوانان پسر و دختر دارای گرایش به رفتارهای پرخطر و عادی نیز تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین عسگری و حیدری (۱۳۹۴) در پژوهشی با هدف بررسی رابطه هوش معنوی و جهت‌گیری مذهبی با بهزیستی روان‌شناختی و اضطراب وجودی در دانشجویان دریافتند که هر ۴ نوع آزمون تحلیل واریانس مربوط به تحلیل کانونی بین متغیرهای پژوهش معنی‌دار است و این متغیرها بر روی هم اثرگذارند و می‌توانند بر روی هم تأثیر مثبت و مستقیمی داشته باشند. نجمی، مشهدی، مشیریان، نظام‌پور و غفاریان (۱۳۹۴) در پژوهشی دریافتند که افراد مجرم با بزه اولیه، در حوزه بریدگی و طرد و عملکرد مختل نمرات بیشتری نسبت به مجرمان سابقه‌دار و افراد عادی کسب کردند. همچنین نمرات مجرمان سابقه‌دار از افراد عادی بیشتر بود. در حوزه محدودیت مختل نمرات مجرمان سابقه‌دار از افراد بزه‌کار اولیه و افراد عادی بیشتر بوده است. در زیر مقیاس‌های ارتباط با سرچشمه هستی و زندگی معنوی هیچ تفاوت معنی‌داری بین گروه‌ها دیده نشد. خالق خواه و بابایی (۱۳۹۳) در پژوهشی دریافتند که بین سبک دلبستگی و هوش معنوی با مؤلفه‌های نگرش دینی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد. تحلیل رگرسیون نیز نشان داد بین مؤلفه‌های سبک دلبستگی و مؤلفه‌های هوش معنوی با نگرش دینی رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین تنها سهم سبک دلبستگی اجتنابی و هوش معنوی پیوستگی با وجود متعالی در پیش‌بینی میزان نگرش دینی معنی‌دار است؛ اما سهم سایر متغیرها معنی‌دار نبود. همچنین عابدینی و برات دستجردی (۱۳۹۳) در پژوهشی دریافتند که یافته‌ها نشان‌دهنده تأثیر دینداری بر هوش معنوی و مؤلفه‌های چهارگانه آن بود. دینداری بر عملکرد تحصیلی دانشجویان تأثیر معنی‌داری نداشت، درحالی‌که هوش معنوی پیش‌بینی‌کننده قدرتمند عملکرد تحصیلی دانشجویان بود. نمره‌های دانشجویان دختر در هوش معنوی و دینداری بالاتر از دانشجویان پسر بود.

با توجه به یافته‌های پژوهش‌های ذکرشده هنوز ارتباط آن با طحوره‌های ناسازگار و نقش آن در سازگاری عاطفی نوجوانان چندان روشن نیست. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف پرداختن به خلأ اطلاعاتی موجود در این زمینه و پاسخ به این سؤال که آیا هوش معنوی، طحوره‌های ناسازگار اولیه و نگرش‌های دینی در دختران دارای خانواده‌های عادی و طلاق متفاوت است، طراحی شد.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر با توجه به ماهیت آن، توصیفی از نوع پس رویدادی (علی - مقایسه‌ای) است. جامعه آماری این پژوهش عبارت است از کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان گرگان که در نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۴ - ۱۳۹۳ مشغول به تحصیل بودند. تعداد جامعه آماری برابر با ۱۲۰۰ نفر بود. نمونه پژوهش شامل ۷۰ دانش‌آموز که ۳۵ نفر از آن‌ها دارای خانواده‌های طلاق و ۳۵ نفر دیگر دارای خانواده‌های عادی بودند. با توجه به اینکه مطالعه و بررسی روابط بین متغیرهای موجود در دانش‌آموزان از لحاظ وقت و هزینه، مقرون به صرفه نبوده و خارج از توان پژوهشگر بود بنابراین، ابتدا به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای از میان ۳۰ مدرسه، شش مدرسه (۲۰ درصد این مدارس) به تصادف انتخاب شد و سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس ۳۵ نفر از دانش‌آموزان طلاق که مایل به همکاری بودند و مطابق با آن ۳۵ دانش‌آموز دارای خانواده عادی، انتخاب شدند.

ابزارها

سیاهه خودسنجی هوش معنوی (SISRI-24): سیاهه خودسنجی هوش معنوی^۱، دارای ۲۴ آیتم در مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای است. نمرات بیشتر، نشان‌دهنده هوش معنوی بالاتر است. مؤلفه‌های پرسشنامه هوش معنوی شامل تفکر وجودی انتقادی، نتیجه معنی‌داری شخصی، هوشیاری متعالی و گسترش حالت هوشیاری است. کینگ^۲ (۲۰۰۸) با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی در نمونه‌ای ۶۱۹ نفری از دانشجویان دانشگاه ترنت کانادا در سال ۲۰۰۷ روایی پرسشنامه را از طریق آلفای کرونباخ، ۰/۹۵ محاسبه کرده و پایایی آن را از طریق دونیمه‌سازی، ۰/۸۴ به دست آورده است. در مطالعه‌ای دیگر با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی، روایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ، ۰/۹۲ و آلفای استنادارده شده نیز ۰/۹۲ محاسبه شده است (کینگ، ۲۰۰۸). ضریب پایایی این مقیاس در پژوهش سادات‌رقیب؛ سیادت، حکیمی نیا و احمدی (۱۳۸۹) بین ۰/۷۷ تا ۰/۹۳ گزارش شده است.

پرسشنامه طرحواره بانگ (YSQ-۷۵): فرم کوتاه پرسشنامه طرحواره بانگ^۳ دارای ۷۵ ماده است و بر

1. Spiritual Intelligence Self Report Inventory
2. King, D. B
3. Young Schema Questionnaire

پایه یافته‌های اسمیت^۱، برگ^۲، فورتبری^۳، و ایبسی^۴ (۱۹۹۵) پانزده طرحواره غیر انطباقی اولیه را ارزیابی می‌کند. این پرسشنامه را یانگ و براون^۵ (۱۹۹۴) طراحی کردند و فرم اولیه دارای ۲۰۵ آیتم بود. فرم کوتاه این پرسشنامه در سال ۱۹۹۸ طراحی شد. خرده مقیاس‌های فرم کوتاه عبارت‌اند از: محرومیت هیجانی، طرد/رهاشدگی، بی‌اعتمادی/بدرفتاری، انزوای اجتماعی، نقص/شرم، شکست، وابستگی/بی‌کفایتی، آسیب‌پذیری به فرد یا بیماری، دام افتادگی، اطاعت، ایثار، بازداری هیجانی، معیارهای سرسختانه، استحقاق، خویشن‌داری و خود انضباطی ناکافی. در ایران این پرسشنامه را آهی (۱۳۸۴) بر روی ۳۸۷ نفر از دانشجویان دانشگاه‌های تهران شامل ۲۵۲ نفر زن و ۱۳۵ نفر مرد و به شیوه تصادفی چندمرحله‌ای اجرا کرد. همسانی درونی این پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ در زنان ۰/۹۷ و در مردان ۰/۹۸ به دست آمد. همچنین، فاتحی‌زاده و عباسیان (۱۳۸۲) روایی هم‌زمان پرسشنامه را از طریق بررسی رابطه پرسشنامه طرحواره یانگ با آزمون باورهای غیرمنطقی (IBI) بررسی کردند که همبستگی آن ۰/۳۶ و معنی‌دار بود.

پرسشنامه نگرش‌سنج مذهبی: پرسشنامه نگرش‌سنج مذهبی را براهنی و گلریز (۱۳۵۳) طراحی کردند. ۲۵ سؤال پرسشنامه، بر اساس مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای از ۰ تا ۴ امتیازبندی شده و نمره کل آن ۱۰۰ است. اعتبار این آزمون از طریق ضریب همبستگی در تحقیقات صادقی، باقرزاده و حق‌شناس (۱۳۸۹) برابر با ۰/۸۰ است. هم‌چنین این پرسشنامه اخیراً ارزیابی مجدد شده و پایایی آن با روش اسپیرمن براون برابر ۰/۶۳ و اعتبار آن برابر با ۰/۸۴ به دست آمده است (صادقی و دیگران، ۱۳۸۹).

یافته‌ها

در این قسمت، به تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌های تحقیق، به منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته شده است. تجزیه و تحلیل فرضیه‌های تحقیق با استفاده از تحلیل واریانس چند متغیره و آزمون رگرسیون انجام شده است.

1. Smiths, I

2. Berg C. A

3. Fortenberry, K. T

4. Wiebe, D. J

5. Brown, M

جدول ۱: جدول تحلیل واریانس گروه عادی

منابع تغییر	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی داری sig.	ضریب همبستگی	ضریب تعیین
						R	R ²
رگرسیون	۰/۹۰۵	۲	۰/۴۵۲۵	۱/۵۶۲	۰/۳۴۶	۰/۲۹۸	۰/۰۸۹
خطا	۹/۲۷۰	۳۲	۰/۲۸۹۷				
کل	۱۰/۱۷۵	۳۴					

جدول ۲: جدول تحلیل واریانس گروه طلاق

منابع تغییر	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی داری sig.	ضریب همبستگی	ضریب تعیین
						R	R ²
رگرسیون	۱۵/۳۳۱	۲	۷/۶۶۶	۱۳/۳۱۱	۰/۰۰۰	-۰/۶۲۴	۰/۳۸۹
خطا	۱۸/۴۲۹	۳۲	۰/۵۷۶				
کل	۳۳/۷۶۰	۳۴					

با توجه به سطح معنی ارائه شده در جدول شماره ۱ در ستون ششم جدول تحلیل واریانس گروه عادی، وجود رابطه بین متغیرهای هوش معنوی و طرحواره‌های ناسازگار با نگرش دینی در گروه افراد عادی تأیید نمی‌شود ($p > ۰/۰۵$).

همچنین با توجه به سطح معنی ارائه شده در جدول شماره ۲ در ستون ششم جدول تحلیل واریانس گروه طلاق، وجود رابطه بین متغیرهای هوش معنوی و طرحواره‌های ناسازگار با نگرش دینی در گروه افراد طلاق تأیید می‌شود ($p < ۰/۰۵$) از این رو برای تعیین مدل رگرسیونی و میزان اثرگذاری دو متغیر هوش معنوی و طرحواره‌های ناسازگار، از جدول ضرایب مدل رگرسیونی (جدول ۳) استفاده شد.

جدول ۳: جدول ضرایب مدل رگرسیونی گروه طلاق

اجزای مدل	ضرایب استاندارد نشده	ضرایب استاندارد شده	آماره آزمون	سطح معنی داری
	B	Beta	T _ value	.Sig
عدد ثابت	۰/۱۴۴		-۰/۷۳۰	۰/۴۷۱
طرحواره‌های ناسازگار	-۰/۸۳۴	-۰/۶۲۴	-۴/۱۵۲	۰/۰۰۰
هوش معنوی	۰/۳۳۸	۰/۱۳۶	۱/۹۴۷	۰/۰۶۰

بر اساس جدول ۳، سطح معنی‌داری ارائه‌شده برای ضرایب متغیرهای مورد مطالعه، تنها متغیر طرحواره‌های ناسازگار مؤثر واقع شده است بدین معنی که سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده در این متغیر کمتر از ۵ درصد است ($p < 0/05$) و با ضریب $-0/624$ - بر نگرش دینی مؤثر خواهد بود و به دلیل منفی بودن ضریب حاصله اثرگذاری در جهت معکوس خواهد بود.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج آماری به‌دست‌آمده می‌توان گفت بین هوش معنوی و طرحواره‌های ناسازگار با نگرش مذهبی در دختران دارای خانواده‌های عادی رابطه معنی‌داری وجود ندارد اما در دختران دارای خانواده‌های طلاق این رابطه وجود دارد و تنها صفت طرحواره‌های ناسازگار بر نگرش دینی اثر دارد و این تأثیر در جهت معکوس است.

این نتیجه همسو با یافته‌های سمیاری و دیگران (۱۳۹۴)، جعفری‌منش و دیگران (۱۳۹۴)، نجمی و دیگران (۱۳۹۴)، عابدینی و دیگران (۱۳۹۳)، کاپورا^۱ و دیگران (۲۰۱۵) و ماهسن^۲ و دیگران (۲۰۱۵) است. در جهت تبیین نتایج پژوهش و با توجه به پیشینه نظری پژوهش می‌توان اذعان نمود هوش معنوی بیانگر مجموعه‌ای از توانایی‌ها و ظرفیت‌ها و منابع معنوی است که کاربست آن‌ها موجب افزایش انطباق‌پذیری و در نتیجه سلامت روانی فرد می‌شود (کینگ، ۲۰۰۸). هوش معنوی یکپارچه‌کننده زندگی درونی و معنوی با زندگی بیرونی و محیط کار است و تجارب معنوی که ممکن است در رشد هوش معنوی تأثیر داشته باشد وابسته به بافت و محیط زندگی فرد است. از دیدگاه او هوش معنوی برای شناسایی انتخاب‌هایی که در بهزیستی روان‌شناختی و رشد سلامتی کل بشر نقش دارند، امری لازم به شمار می‌آید. در واقع رشد هوش معنوی اجازه می‌دهد که فرد بینشی جدید درباره خود و بالا بردن اعتمادبه‌نفس به دست آورد. همچنین کمک می‌کند که خود باثباتی داشته باشد و نگرانی‌ها و اضطراب‌ها را کاهش دهد و بتواند با دیگران ارتباط عمیقی برقرار کند. همچنین از آنجایی که بسیاری از آیین‌های مذهبی در گردهمایی مذهبی رخ می‌دهد، باعث پدید آمدن روابط نزدیک افراد با یکدیگر و در نتیجه تا حدی باعث اصلاح طرحواره‌های ناسازگار اولیه و خوب زیستی روانی آن‌ها می‌شود. همچنین با اصلاح طرحواره‌های ناسازگار اولیه افراد می‌توانند در خانواده نقش خود را به‌طور صحیح و منطقی بپذیرند و رفتارهایی از قبیل تفاهم، احساس عدالت در خصوص

1. Kaur, D

2. Mahasneh, A

توزیع وظایف و نقش‌ها، نظارت درونی نسبت به انجام وظایف خود، پذیرش و انضباط در خانواده به وجود آید و تحقق این رفتارها می‌تواند موجب احساس خوشبختی در خانواده شود.

همچنین افراد دارای هوش معنوی بالاتر، توانایی بیشتری در مقابله با فشارهای زندگی دارند و توان بالاتری برای سازگاری با محیط از خود بروز می‌دهند. هوش معنوی باعث می‌شود افراد از اطلاعات معنوی خود در حل مشکلات روزانه استفاده کنند که در نتیجه این امر باعث سازگاری، یکپارچه‌سازی زندگی درونی و معنوی با زندگی بیرونی، بهزیستی روان‌شناختی و رشد سلامت انسان می‌شود؛ بنابراین، باید طلاق را عامل خطری جدی برای کاهش هوش معنوی در نظر گرفت. بر این اساس، دانش‌آموزان دختر دارای خانواده‌های طلاق نیازمند حمایت‌های معنوی جهت بهبود سطح هوش معنوی و به دنبال آن سلامت عمومی‌اند. از سوی دیگر، عدم حضور یکی از والدین و یا هر دوی آن‌ها ممکن است به گونه‌ای متفاوت، شخصیت فرزندان را تحت تأثیر قرار دهد و زمینه را برای مشکلات رفتاری فراهم کند. همچنین محرومیت از سرپرستی مشترک پس از انحلال خانواده، فرزند را از بسیاری مواهب و مزایای خانوادگی محروم ساخته و به لحاظ زندگی دچار آوارگی می‌کند. اگر این واقعیت را بپذیریم که نه پدر قادر است رابطه‌ای را نظیر آنچه بین مادر و فرزند وجود دارد، خلق کند و نه مادر می‌تواند جای پدر را برای فرزند بگیرد و حتی مددکار اجتماعی یا هر سرپرست غیر والد نیز توانایی ایجاد مناسبات والد فرزند را ندارد؛ درمی‌یابیم که طلاق چه آسیب روانی جبران‌ناپذیری به فرزندان وارد می‌کند. افزون بر این، ایمان به خدا موجب می‌شود که نگرش فرد نسبت به کل هستی هدف‌دار و معنی‌دار باشد.

فهرست منابع

آهی، قاسم (۱۳۸۴). هنجاریابی نسخه کوتاه پرسشنامه طرحواره بانگ. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.

جعفری‌منش، هادی؛ رنجبران، مهدی؛ نجفی، زهرا؛ جعفری‌منش، محمد و علییازی، عاطفه. (۱۳۹۴).

ارتباط بین سلامت معنوی و جهت‌گیری مذهبی با سازگاری عاطفی نوجوانان. روان‌پرستاری، ۳(۱)،

۱۱ - ۱.

خالق خواه، علی و بابانی منقاری، محمد مهدی. (۱۳۹۳). رابطه سبک‌های دلبستگی و هوش معنوی با

نگرش دینی دانش‌آموزان متوسطه شهرستان آمل در سال ۱۳۹۳. دین و سلامت، ۲(۲)، ۱ - ۹.

خدایاری‌فرد، محمد؛ شهابی، روح‌الله و اکبری، سعید. (۱۳۸۹). دینداری، خودکنترلی و گرایش به مصرف

- مواد در دانشجویان. رفاه اجتماعی، ۱۰(۱۱۵)، ۱۳۰ - ۱۳۴.
- دلاورپور، محمدآقا؛ سلطانی، مرضیه و حسین چاری، مسعود. (۱۳۸۷). پیش‌بینی بهبودی یا بازگشت به سوء مصرف مواد مخدر بر پایه هوش هیجانی و رویارویی مذهبی. مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار). ۱۴(۳)، ۳۰۷ - ۳۱۵.
- رضایی، محبوبه؛ سیدفاطمی، نعیمه؛ گیوری، اعظم و حسینی، فاطمه. (۱۳۸۶). ارتباط تناوب دعا کردن و سلامت معنوی بیماران مبتلا به سرطان تحت شیمی‌درمانی. نشریه پرستاری ایران، ۲۰(۵۲)، ۵۱ - ۶۱.
- سادات‌رقیب، مانده؛ سیادت، سید علی؛ حکیمی نیا، بهزاد و احمدی، سید جعفر. (۱۳۸۹). اعتباریابی مقیاس هوش معنوی کینگ (SISRI - 24) در دانشجویان دانشگاه اصفهان. مجله دست آوردهای روان‌شناختی، ۱۷(۱)، ۱۴۱ - ۱۶۴.
- سعیدی، فرزانه؛ کیمیایی، سیدعلی؛ رضاپور، یاسر و برزگر، کاظم. (۱۳۹۲). بررسی رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و هوش معنوی با سازگاری زناشویی زوجین ناباور. ششمین کنگره مرکز تحقیقات بهداشت باروری و ناباروری «تازه‌های علمی باروری و ناباروری». دی‌ماه. تهران: دانشگاه علوم پزشکی شهید بهدشتی.
- سلطانی‌نژاد، عبدالله؛ فتحی‌آشتیانی، علی؛ احمدی، خدابخش؛ آزاد فلاح، پرویز؛ انیسی، جعفر؛ رحمتی، فاطمه؛ آقاپور، اسلام و کریمی، روح‌الله. (۱۳۹۲). بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی با رفتارهای خودکشی گریانه سر‌بازان. سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، ۲(۱)، ۲۵ - ۳۰.
- سمیاری، حسن؛ هروی کریموی، مجیده؛ نصیری، ملیحه و عربی، فاطمه. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط بین هوش معنوی و سلامت عمومی دانشجویان. روان‌پرستاری، ۳(۱)، ۴۷ - ۵۸.
- صادقی، محمدرضا؛ باقرزاده‌لداری، رحیم و حق‌شناس، محمدرضا. (۱۳۸۹). وضعیت نگرش مذهبی و سلامت روان در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران. مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ۲۰(۷۵)، ۷۱ - ۷۵.
- عابدینی، یاسمین و برات دستجردی، نگین. (۱۳۹۳). رابطه دینداری و هوش معنوی و تأثیر آن‌ها بر عملکرد تحصیلی دانشجویان. رویکردهای نوین آموزشی، ۹(۱)، ۳۷ - ۵۲.
- عسگری، مهرا؛ حیدری، علیرضا و عسگری، پرویز. (۱۳۹۴). رابطه هوش معنوی و جهت‌گیری مذهبی با بهزیستی روان‌شناختی و اضطراب وجودی در دانشجویان. نشریه پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۹(۳۱)، ۱۶۳ - ۱۹۰.

فاتحی‌زاده، مریم و عباسیان، حمیدرضا (۱۳۸۲). هنجاریابی فرم کوتاه آزمون طرحواره‌های شناختی بر روی دانشجویان دانشگاه اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی. دانشگاه اصفهان.
قاسمی، ثریا و شریفی، کبیر. (۱۳۹۶). بررسی مقایسه طرحواره‌های ناسازگار اولیه، هوش هیجانی و سازگاری اجتماعی نوجوانان دارای گرایش به رفتارهای پرخطر و نوجوانان عادی. رویش روان‌شناسی. ۶ (۴)، ۴۵ - ۷۲.

مداحی، محمدابراهیم؛ صمدزاده، منا و کیخای‌فرزانه، محمدمجتبی. (۱۳۹۰). بررسی ارتباط میان جهت‌گیری مذهبی و بهزیستی روان‌شناختی در دانشجویان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۲ (۱)، ۶۳ - ۵۳.

نجمی، مصطفی؛ مشهدی، علی؛ مشیریان فراخی، محمدمهدی، نظام‌پور، رضا و غفاریان مسلمی، حامد. (۱۳۹۴). مقایسه هوش معنوی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه مجرمان سابقه‌دار، بدون سابقه افراد عادی. شخصیت و تفاوت‌های فردی. ۴ (۱۰)، ۴۹ - ۶۴.

یحیی‌زاده، حسین و حامد، محبوبه. (۱۳۹۴). مسائل فرزندان طلاق در ایران و مداخلات مربوطه: فراتحلیل مقالات موجود. مطالعات زن و خانواده، ۳ (۲)، ۹۱ - ۱۲۰.
یوسفی، رحیم؛ عابدین، علیرضا؛ تیرگری، عبدالحکیم و فتح‌آبادی، جلیل. (۱۳۸۹). اثربخشی مداخله آموزشی مبتنی بر مدل طرحواره‌ها در ارتقاء رضایت زناشویی. مجله روان‌شناسی بالینی، ۳ (۷)، ۳۸ - ۲۵.

Chlan, K. M., Zebracki, K., & Vogel, L. C. (2011). Spirituality and life satisfaction in adults with pediatric - onset spinal cord injury. *Spinal Cord*, 49(3), 371 - 375 .

Gunty, H., Buri, S. (2008). Parental Practices and the Development of Maladaptive Schemas. *The Annual Meeting of the Midwestern Psychological Association*; 53(6): 33 - 40.

Holohan, C. K., & Gardner, J. K. (2015). Motivation correlates exercise in collage woman [Thesis]. 2012. Oxford University.

Knox, M., Funk, J., Elliott, R., & Bush, E. G. (2000) Gender Differences in Adolescent's Possible Selves. *Youth & Society*; 31(3): 287 - 309.

Calvete, E., & Orue, I. (2013). Early maladaptive schemas and social anxiety in adolescents: The mediating role of anxious automatic thoughts. *Journal of anxiety disorders*, 27(3), 278 - 288.

- Smiths, I., Berg, C. A., Fortenberry, K. T., & Wiebe, D. J. (1995). Late Midlife and Older Couples' shared Possible Selves and Psychological Well - being during Time of Illness: The Role of Problem Solving. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 65(4), 416 - 424.
- Dickie, J. R., Eshleman, A. K., Merasco, D. M., Shepard, A., Vanderwilt, M., & Johnson, M. (1997). Parent - child relationships and children images of God. *Journal for scientific study of religion*, 36(1), 25 - 43.
- Kaur, D., Sambasivan, M., & Kumar, N. (2015). Impact of emotional intelligence and spiritual intelligence on the caring behavior of nurses: a dimension - level exploratory study among public hospitals in Malaysia.
- King, D. B. (2008). Rethinking Claims of Spiritual Intelligence: A Definition, Model, and Measure. Unpublished Master's Thesis, Trent University, Peterborough, Ontario.
- Legrand, J. C. (2011). The Relationship between Selected Biographical Characteristic and Anxiety and Depression of Participants in a Divorce Workshop, Texas University.
- Mahasneh, A. M., Nizar, A., Shammout, Z., Alkhazaleh, M., Ahmed, F., Al - Alwan & Jawhara, D. A. (2015). The relationship between spiritual intelligence and personality traits among Jordanian university students.
- Nilsson, K., Straarup, K. N. & Halvorsen, M. (2014). Early Maladaptive Schemas: A Comparison between Bipolar Disorder and Major Depressive Disorder. *Clinical Psychology & Psychotherapy Article*.
- Rackley, B. (2007). God image and early maladaptive schemas: A correlational study. Doctoral Dissertation. Regent University. Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses.
- Young, J. E. (1993). *Cognitive Therapy for Personality Disorders: A Schema - Focused Approach*. Sarasota, FL: Professional Resource Exchange, Incorporated, 23 - 33.
- Young, J. E., Weishaar, M. E., & Klosko, J. S. (2003). *Schema Therapy: A Practitioners'*

Guide. Newyork: Guildford Press.

Zhang, D. H., & He, H. L. (2010). Personality traits and life satisfaction: A Chinese case study. *Social Behaviorand Personality*, 38(8), 1119 - 1122.

